

Empirické zkoumání v lingvistice

Slovo úvodem

Česká empirická lingvistika žila dlouhou dobu v ústraní. Zatímco v oblasti teoretické lingvistiky se – i díky cennému dědictví pražské školy – udržoval se světem kontakt, v oblasti empirické tomu tak nebylo. Přesněji řečeno: empiricky orientované disciplíny (míněno disciplíny, které svoje poznatky čerpají z empirického výzkumu), které se ve světě intenzivně rozvíjely zhruba od šedesátých let, u nás dlouho nebyly reflektovány, anebo byly reflektovány jen ze své teoretické stránky (všimněme si, že například psycholingvistika, která se u nás už etablovala a učí se na některých univerzitách, je pěstována především teoreticky, empirické výzkumy až na výjimky chybí). Přitom empirické zkoumání jazyka přináší a vždy přinášelo důležité podněty do přemýšlení teoretického.

Empirické výzkumy by si zasloužila i samotná čeština. Naši jazykovou situaci neváháme označovat za specifickou, či dokonce výjimečnou. Empiricky ji však zkoumáme minimálně: naše studie jsou obvykle založené na osobním povědomí autora, případně na několika povrchních korpusových sondách.

Když už se někdo o empirické zkoumání pokusí, vystavuje se obtížné situaci: nemá se totiž o co opřít. Na českých vysokých školách se technika empirického výzkumu – pokud je nám známo – zatím nevyučuje, chybí česky psaná odborná literatura, která by popisovala, „jak na to“. Snaha o empirické zkoumání tak může snadno skončit špatně, stejně jako výsledek začínajícího kuchaře bez receptů a bez dohledu.

To všechno jsou důvody, proč jsme se rozhodli sestavit toto tematické číslo. Jako první jsme zařadili text Jana Volína *Extrakce základní hlasové frekvence a intonační gravitace v češtině*. První část této studie se věnuje obecným fonetickým otázkám (přesun těžiště zkoumání ze segmentální na suprasegmentální rovinu, využívání techniky pro záznam a analýzu řečového materiálu), druhá část se z teoretického hlediska zabývá problematikou melodie řeči a základní hlasovou frekvencí, třetí část práce se zabývá otázkou tzv. spádových intonačních jevů, které autor analyzuje na materiálu zpravodajství Českého rozhlasu.

Druhým článkem, který páté číslo *Naší řeči* přináší, je text Filipa Smolíka *Psycholingvistika a čeština: některá slibná témata*. Autor v něm prezentuje vybrané směry současného psycholingvistického bádání (otázky reprezentace gramatické informace o slovech, problematika morfologické dekompozice, vztah aktuálního členění a zpracování vět, časné porozumění pádovým tvarům a slovosledu) a ukazuje, jak by bylo možné z těchto pozic nahlížet češtinu. Naznačuje rovněž, v čem by čeština mohla být pro výzkum v těchto oblastech přínosná.

Jan Chromý se v článku *Postoje k jazyku, technika spojitých masek a čeština* snaží do českého kontextu uvést jednu ze základních metod empirického zkoumání postojů k jazyku, tzv. techniku spojitých masek (angl. *matched-guise technique*). V první části práce představuje různé verze této techniky a některé výsledky, jež byly touto technikou získány, v druhé části se pak soustředí na možnosti využití této techniky při zkoumání českého jazyka.

Číslo doplňuje recenze dvou článků Klause J. Kohlera z pera Radka Skarnitzla a Pavla Machače, která osvětluje koncept komunikativních fonetických věd a nastiňuje možnosti budoucího vývoje fonetiky, včetně té české.

Přáli bychom si, aby se v české lingvistice vedle směrů teoretických v budoucnu etablovaly i směry empirické a aby se empirické zkoumání češtiny pěstovalo na dostatečně odborné úrovni. Snad k tomu toto číslo alespoň částečně přispěje.

Jan Chromý, redakce *Naši řeči*